

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Кафедра філософії та міжнародної комунікації

“ЗАТВЕРДЖУЮ”
Декан гуманітарно-педагогічного факультету

Інна САВИЦЬКА
“ _____ 2024 р.

“СХВАЛЕНО”

на засіданні кафедри філософії та
міжнародної комунікації

Протокол № 8 від “31” січня 2024р.

Завідувач кафедри

Валентина КУЛЬТЕНКО

”РОЗГЛЯНУТО”

Гарант ОНП 033 «Філософія»

Віра ДОДОНОВА

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ
СОЦІАЛЬНОЇ ФІЛОСОФІЇ**

спеціальність **033 Філософія**

освітня програма **033 Філософія**

Гуманітарно-педагогічний факультет

Розробник: доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософії та міжнародної комунікації Віра Іванівна Додонова

Київ – 2024 р.

1. Опис освітнього компонента

Актуальні проблеми сучасної соціальної філософії (назва)

Галузь знань, спеціальність, освітній ступінь		
Галузь знань	03 Гуманітарні науки	
Рівень вищої освіти	третій	
Освітній ступінь	доктор філософії (PhD)	
Спеціальність	033 Філософія	
Освітньо-наукова програма	Філософія	
Характеристика навчальної дисципліни		
Вид	Обов'язкова	
Загальна кількість годин	120	
Кількість кредитів ECTS	4	
Форма контролю	екзамен	
Показник навчальної дисципліни для денної, заочної та вечірньої форми навчання		
	денна форма навчання	заочна форма навчання
Рік підготовки (курс)	1	1
Семестр	2	2
Лекційні заняття	15	8
Практичні, семінарські заняття	30	8
Лабораторні заняття	-	-
Самостійна робота	105	104
Індивідуальні завдання	-	-
Кількість тижневих аудиторних годин для денної форми навчання	4	-

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета – ознайомлення здобувачів наукового ступеня «доктор філософії» з актуальним проблемним полем сучасної соціальної філософії.

Завдання навчальної дисципліни – сформувати наступні загальні та фахові компетентності:

Інтегральна. Здатність продукувати нові ідеї, розв'язувати комплексні проблеми у сфері філософії, застосовувати методологію наукової та педагогічної діяльності, а також проводити власне наукове дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

ЗК 01. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК 02. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

ЗК03. Здатність працювати в міжнародному контексті.

ЗК05. Здатність розв'язувати комплексні проблеми філософії на основі системного наукового світогляду та загального культурного кругозору із дотриманням принципів професійної етики та академічної доброчесності.

ЗКу6. Здатність до абстрактного мислення, критичного аналізу текстів, здатність оперативно опрацьовувати значні масиви інформації, генералізувати їх в загальну смислову структуру, виявляти слабкі місця, логічну чи смислову уразливість аргументації.

СК1. Здатність виконувати оригінальні дослідження, досягати наукових результатів, які створюють нові знання у філософії та дотичних до неї міждисциплінарних напрямках і можуть бути опубліковані у провідних наукових виданнях з філософії та суміжних галузей.

СК5. Здатність аналізувати, систематизувати та узагальнювати результати міждисциплінарних наукових досліджень у сфері філософії, оцінювати сучасний стан і тенденції розвитку філософії.

СКу7. Знання предметної області філософії та розуміння сутності професійної діяльності, вміння об'єктивно та неупереджено викладати основні проблеми філософії.

СКу8. Здатність до інтерпретації та узагальнення текстів, володіння текстологічною культурою філософа.

СКу9. Здатність виявляти та пропонувати шляхи вирішення соціально-філософських, антропологічних, інвайроментальних проблем.

СКу11. Здатність критично осмислювати події та явища сучасного життя, використовувати філософську рефлексію для формування власної

світоглядної позиції, усвідомлювати моральну відповідальність за результати власної наукової діяльності, вміння використовувати філософські знання для роз'яснення глобальних проблем сьогодення.

Програмні результати навчання

РН1. Мати передові концептуальні та методологічні знання з філософії і на межі предметних галузей, а також дослідницькі навички, достатні для проведення наукових і прикладних досліджень на рівні світових досягнень з філософії, отримання нових знань та здійснення інновацій.

РН3. Ефективно застосовувати у фаховій діяльності знання основних положень теоретичної і практичної філософії, історії світової та вітчизняної філософської думки, а також основних напрямів та провідних тенденцій у сучасній світовій філософії.

РН5. Планувати і виконувати теоретичні дослідження з філософії та дотичних міждисциплінарних напрямів з використанням сучасного інструментарію, критично аналізувати результати власних досліджень і результати інших дослідників у контексті усього комплексу сучасних знань щодо досліджуваної проблеми.

РНy13. Знання основних тенденцій розвитку науки й наукових досліджень у сучасному світі. Знання та розуміння генезису розвитку філософської думки. Вміння та навички виокремлювати на підставі знання напрямів і течій історії філософії актуальних соціально-філософських проблем та здійснення їхнього аналізу.

РНy14. Знання та розуміння закономірностей і підстав розвитку світогляду та образу людини у різних соціокультурних та цивілізаційних середовищах та вміння пропонувати шляхи вирішення соціально-філософських, антропологічних, інвайроменталістських проблем відповідно до запитів сьогодення.

РНy15. Вміння та навички ведення науково-дослідницької діяльності у сфері філософії та дотичних до неї дисциплін індивідуально та в науково-дослідних групах (колективах). Вміння та навички налагодження наукової взаємодії з дослідниками, які мають власну світоглядну позицію та толерантне ставлення до інакодумства.

РНy16. Знання та розуміння закономірностей розвитку глобальних проблем людства, тенденцій еволюції світогляду та образу людини у різних соціокультурних середовищах та вміння на їхньому тлі ставити та вирішувати важливі наукові та педагогічні проблеми. Знання впливових концепцій і стратегій, в межах яких формується проблематика екологічної філософії, біоетики.

РНy17. Вміння та навички критичного аналізу подій та явищ суспільного життя, використання філософської рефлексії для формування власної

світоглядної позиції, усвідомлення моральної відповідальності за результати власної наукової діяльності. Вміння та навички корелювання досягнення філософської думки з природничими, політичними, етичними знаннями.

РНу18. Знання та розуміння сутності та причини змін у поглядах на світ і людину. Вміння та навички аналізувати сучасні проблеми екосистеми та її вплив на розвиток суспільства, аналізувати напрямки діяльності суспільства в умовах екокризи. Вміння та навички ефективно використовувати філософський інструментарій в процесі аналізу усіх аспектів сучасного соціокультурного буття людства, й, особливо, в українському контексті.

Для засвоєння знань і формування вмінь, що передбачаються внаслідок вивчення освітнього компонента «Актуальні проблеми сучасної соціальної філософії» можуть бути використані такі форми індивідуальних завдань: підготовка рефератів, доповідей, мультимедійних презентацій.

Самостійна робота є основним засобом засвоєння здобувачами вищої освіти матеріалу в час, вільний від аудиторних занять. Вона передбачає опрацювання монографій, авторефератів, дисертацій, посібників, підручників, інших навчально-методичних джерел в сфері соціальної філософії. Самостійна робота регламентується робочим навчальним планом і становить 80 годин, тобто 2/3 загального обсягу навчального часу для вивчення дисципліни «Актуальні проблеми сучасної соціальної філософії».

Залік є формою підсумкової атестації, що полягає в оцінці засвоєння аспірантом теоретичного та практичного матеріалу (виконаних ним певних видів робіт на практичних та під час самостійної роботи) з освітнього компонента «Актуальні проблеми сучасної соціальної філософії».

Згідно з навчальним планом *бюджет навчального часу* на вивчення дисципліни «Актуальні проблеми сучасної соціальної філософії» становить 120 годин: для денної, заочної та вечірньої форм навчання: 20 год. лекції, 20 год. практичні, 80 год. самостійна робота.

Форма підсумкового контролю залік за результатами поточного та підсумкового контролю.

3. Програма навчальної дисципліни.

Тема 1. Проблемне поле сучасної соціальної філософії. Науково-дослідницькі програми сучасної соціальної філософії.

Суспільство як проблема соціальної філософії. Специфіка філософського пізнання суспільства. Соціальний аспект філософського осмислення світу людини. Місце соціальної філософії серед інших філософських дисциплін. Соціальна філософія та соціологія: спільне та відмінне. Соціальна філософія та

соціальна психологія. Визначення поняття «соціальне» та проблемне поле «соціального». Перебіг понять «соціальне», «суспільне». Гуманістична спрямованість соціальної філософії. Предмет соціальної філософії: сутність соціального життя як цілісності в усіх його проявах. Соціальна філософія як поєднання пізнання та розуміння соціальних явищ. Основні категорії соціальної філософії: соціальна теорія, соціальні інститути, соціальний простір, соціальний час. Проблемне поле соціальної філософії: соціальна реальність чи соціальна дійсність. Світоглядна функція соціально-філософського знання. Методологічна функція соціальної філософії як методології соціальних наук: дискурсивно-плюралістичний чи моністичний підходи. Методи соціальної філософії. Інтегративна функція соціальної філософії. Взаємодія дисциплін: соціальна філософія та соціологія, соціальна філософія та історія, соціальна філософія та психологія. Філософія історії в структурі соціальної філософії.

Дослідницька програма як форма соціального конструювання і проектування суспільних процесів.

Постпозитивістська науково-дослідна програма в соціальній філософії. Поняття «соціальні науки». Демаркація соціального і гуманітарного знання. Формування соціально-гуманітарних наук: етап «вчень про суспільство», етап єдиної науки; формування наукового характеру досліджень суспільства в XVII-XIX в. Логіка соціальних наук К. Поппера. Проблема існування законів суспільства. Людський фактор і соціальна теорія. Принцип наукової об'єктивності. Загальна і ситуаційна логіка в соціальному пізнанні. Критика історизму як наукової методології.

2. Психоаналітична науково-дослідна програма в соціальній філософії Соціальний вимір постфрейдистського психоанализу. Концепція А. Адлера «почуття неповноцінності». Механізм компенсації. Життєвий стиль. Поняття «соціального інтересу». Неврози як послаблення соціального інтересу. К. Хорні: людина – істота, яка спрямована до самореалізації. Детермінованість внутрішньоособистісних конфліктів сучасної цивілізацією. Поняття «основної турботи». Концепція «сексуальної революції» В. Райха. Структура особистості за В. Райхом. Невротичний характер. «Характероаналітична вегетотерапія». Е. Фромм: між З. Фрейдом і К. Марксом. Екзистенційні дихотомії. Розум як порушення гармонії. Історична індивідуалізація і «втеча від свободи». «Дійсний» спосіб буття. Соціальний характер.

3. Науково-дослідна програма критичної теорії Франкфуртської школи і основні етапи її розвитку. Заснування «Інституту соціальних досліджень». Критична теорія и негативність. В. Беньямін і пошук нових горизонтів соціальної теорії. Т. Адорно і М. Горкгаймер: соціальна критика і діалектика Просвітництва. Критика ідеології. Негативна діалектика і соціальний модернізм. Естетика соціального. Г. Маркузе і фрейдомарксистський дискурс звільнення. Критична теорія і перегляд відносин до соціальної науки. Ю. Габермас про логіку соціальних наук. Соціальна теорія і комунікативна раціональність.

4. Структуралістська науково-дослідна програма в соціальній філософії та її основні етапи. Уявлення про безсвідому структуру і структурний метод в гуманітарних науках. Структурна антропологія К. Леві-Строса. Метод бінарних опозицій. Критика історизму і європоцентризму. Поняття «історичного апіорі». Р. Барт і соціальний аналіз літературних текстів. Критика соціальних міфів і влада мови. Дисконтинуїтет історії у М. Фуко. Епістема і порядок дискурсу. Генеалогія становлення суспільних інститутів. Знання, влада, біополітика.

5. Постмодерністська науково-дослідна програма сучасної соціальної філософії. Ж.-Ф. Ліотар і критика порядку модерністської соціальної легітимації. Методологічні проблеми дослідження суспільства в постмодернізмі. Логіка постмодерністської симуляції і суспільство споживання у Ж. Бодрійяра. Д. Ваттімо і герменевтика соціального. Соціальний вимір і мова бажання. Ризома. Проєкт шизоаналіза і соціальна номадологія Ж. Дельоза. Деконструкція соціального у Ж. Дерріди. Деконструкція і марксизм. Боротьба з метанаративами. Правова легітимація і соціальна етика деконструкції.

Тема 2. Соціальна онтологія: суспільство як цілісна система. Соціальна структура суспільства: соціальні інститути, соціальні групи та спільноти

Філософське розуміння соціальної реальності. Феноменалізм і реалізм як напрямки трактування соціальної реальності. Просторово-часові характеристики соціальної реальності. Соціальний простір та соціальний час. Соціальна реальність як конструйована реальність. Повсякденність як основа соціальності. Соціальне як уявне і символічне. Поняття суспільства. Системно-механістичні та системно-органістичні уявлення про суспільство. Синтезований підхід до суспільства у працях Е. Дюркгейма. Розуміння суспільства в марксизмі. Соціосинергетика як парадигма вивчення постнекласичного суспільства. Теорії походження суспільства: інструментальна, кратична, гендерна, семантична. Параметри соціальної системи в поняттях теорії систем: будова, функціонування, розвиток. Визначення суспільства, його характерні ознаки. Основні рівні системного підходу до суспільства (макро-, мезо- та мікрорівні). Поняття соціальних змін та їхні рушії. Різновиди соціальних змін, які відбуваються на різних рівнях суспільної системи. Соціальна еволюція та соціальний прогрес.

Поняття «соціальний інститут». Різні підходи до його визначення. Ознаки соціального інституту. Основні групи інститутів у суспільстві. Структурні елементи головних соціальних інститутів. Інституціоналізація та її етапи. Умови успішної інституціоналізації. Характеристика основних функцій соціальних інститутів. Явні і латентні функції соціальних інститутів. Уявлення про структуру суспільства як сукупність соціальних груп, що займають різне положення в соціальній системі. Соціальна нерівність. Її природа, сутність та роль у суспільстві. Проблема виявлення ознак стратифікації соціальних верств і

груп. Поняття «статусу», «соціальної ролі», «рангу», «соціальної позиції». Поняття соціального статусу, його номінальні та рангові параметри. Неспівпадіння статусів, статусний профіль. Соціальна роль. Характеристика соціальних ролей. Рольовий набір. Рольовий конфлікт. Теорія соціальної стратифікації: загальні положення, поняття стратифікації. Соціальна структура сучасного суспільства. Загальна характеристика соціальної структури суспільства. Соціальна стратифікація та соціальна диференціація. Класова структура суспільства. Класова модель суспільства. Маргінали. Процеси соціальної структуризації в сучасній Україні. Соціальна мобільність, її види (вертикальна, горизонтальна, групова, індивідуальна). П. Сорокін про соціальну мобільність (концепція «межі» та «неспрямованих коливань»). Закономірності виявів соціальної мобільності у різні періоди розвитку суспільства. Поняття соціальної спільноти та її різновиди. Характерні риси масових спільнот. Види соціальних спільнот. Класифікація соціальних спільнот за ступенем соціального контролю. Соціальні групи – основна форма соціальних спільнот. Ознаки соціальних груп. Групи та квазігрупи. Категорія та агрегація. Аудиторія. Натовп. Класифікація соціальних груп. Характеристика соціальних організацій, прошарків, страт, класів. Етнічні спільноти. Роль етносу й етнічних відносин у становленні, розвитку та функціонуванні суспільства. Сучасні проблеми міжнаціональних відносин та їх історичне коріння. Основні етапи формування української нації.

Тема 3. Соціальна епістемологія: соціальна раціональність постнекласичного типу.

Поняття раціональності. Поняття соціальної раціональності. Соціальна раціональність постнекласичного типу. Дискурсивна природа соціальної раціональності. Строкатість, мультипарадигмальність, багатоаспектність, незавершеність постнекласичного дискурсу соціальної раціональності. Дискурс-позиції соціальної раціональності. Дискурс-позиція: «соціальна дія». Соціальна дія як спосіб функціонування соціальної раціональності. Соціальна дія – ядро, навколо якого обертається все багатство соціального. Е. Дюркгейм, Т. Парсонс, А. Шюц, Дж. Хоманс, Ю. Габермас в теоріях соціальної дії про детермінацію соціальної раціональності. Дискурс-позиція: «відмова від метанарративів». Демонстрація плюрального погляду на світ. Постмодерністська програма плюральності ідеологій. Характеристика метанарративу. Ж.Ф. Ліотар про метанарративи. Сучасний ідеологічний дискурс, «молекулярні ідеології». Феміністські, інвайроментальні мініідеології. Позиція «Загибелі ідеологій», «ідеологічного вакууму». Ідеологічне поле сучасної України. Дискурс-позиція: «аксіологічні пріоритети». Поняття цінності. Природа цінностей. Ідея і цінність. Цінності постсучасного світу. Цінний вимір соціальної раціональності. Дискурс-позиція «соціосинергетика». Соціосинергетика як перетин соціального і синергетичного дискурсів. Умови функціонування соціосинергетики.

Суспільство як складна нелінійна система. Ризик і випадковість характеристики сучасного суспільства. Людино-вимірний характер соціальної раціональності постнекласичного типу. Дискурс-позиція: «соціальне управління». Управління індивідуальною поведінкою та управління масовою поведінкою. Раціональна та дискурсивна моделі управління. Дискурс як мово-світ, мово-дія, спосіб конструювання соціальної реальності. Соціальний конструктивізм. Маніпуляція свідомістю. Патологічний гемблінг, зомбування. Дискурс-позиція «комунікативна раціональність». Поняття комунікативної раціональності Ю. Габермаса і К.-О. Апеля. Комунікативна дія. Життєвий світ. Протиріччя «системи» і «життєвого світу». «Колонізація» життєвого світу, повсякденність.

Тема 4. Соціальні цінності в сучасному світі.

Аксіологія в системі культури. Поняття цінності. Цінності як визначальні характеристики людського буття. Людина в системі цінностей. Структура цінностей. Цінності як ядро духовного світу людини. Соціальна природа цінностей. Різноманіття та конфлікт цінностей. Ієрархія суспільних цінностей. Універсальні та партикулярні цінності. Матеріальні, нематеріальні, постматеріальні цінності. Етос і мораль у сучасному суспільстві. Проблема суб'єктивного вибору. Цінність і ціль. Цінність і життєвий смисл. Компоненти ціннісного вибору: переживання, потреби, емоції, віра, воля, ідеал. Цінності як регулятор поведінки людини: нормотворча природа людських взаємин. Поняття соціальної норми. Умови та ефективність дії соціальних норм. Відхилення від соціальних норм. Основні теорії, які пояснюють девіацію. Види девіації. Аномія суспільства. Соціальний контроль та його сутність. Історичні форми регулювання соціальної поведінки. Види соціального контролю. Контроль через соціалізацію, через груповий тиск та примушення. Поняття соціального порядку.

Праця як цінність. Базові цінності людського буття. Ціннісні орієнтації. Вищі духовні цінності. Істина, добро, краса. Поняття про духовну досконалість. Потреба в ідеалі. Проблема втілення ідеалу. Ідеал, ідеологія, утопія.

Ціннісна сітка сучасного українського суспільства. Трансформація цінностей в період пандемії. Проблема ціннісної нейтральності та етичної відповідальності соціального пізнання. Основні підвалини наукового етосу.

Тема 5. Людина як проблема соціальної філософії.

Філософські уявлення про особистість. Ключові поняття та категорії: людина, індивід, особистість, індивідуальність, особистість-індивідуальність. Біологічне та соціальне в людині. Співвідношення тіла та тілесності. Поняття габітусу. Габітуальні практики. Стиль життя. Людське буття як «співбуття». Проблема людської «самості». «Я» та «інші». Проблема інтерсуб'єктивності.

Цінності в житті людини та суспільства. Життєва позиція особистості та проблема сенсу життя. Свобода та відповідальність особистості.

Соціальні ролі особистості. Структурна ієрархія потреб та інтересів людської особистості. Соціальна поведінка особистості, способи впливу на неї соціальної структури. Соціалізація як процес інтеграції індивіда в соціальну систему. Сутність процесу соціалізації. Агенти соціалізації. Етапи соціалізації. Депривація та госпіталізм. Механізми і фактори соціалізації. Складові елементи соціалізації (адаптація, інтеріоризація тощо). Поняття соціального характеру особистості, його взаємозв'язок із соціокультурними умовами її формування. Р. Мертон про типи поведінки в суспільстві: ритуалізм, ретретизм, інноваційна поведінка, конформізм. Проблема адаптації людини в постсучасному суспільстві.

Тема 6. Соціальна пам'ять суспільства.

Розуміння поняття соціальна пам'ять. Співвідношення понять соціальна, культурна, історична пам'ять. Традиція і пам'ять. Історичні типи соціальної пам'яті. Дискурси соціальної пам'яті у суспільстві. Функціональний дискурс соціальної пам'яті. Соціальні рамки пам'яті, їх функції. Інститути соціальної пам'яті: сім'я, релігія. Перші спроби просторового аналізу пам'яті в роботі М. Хальбвакса «Легендарна топографія Євангелій». Культурно-семіотичний дискурс соціальної пам'яті. Комунікативні підстави соціальної пам'яті. Пам'ять культурна і пам'ять комунікативна. Дискурсивна природа комеморативних практик. Інформаційний дискурс соціальної пам'яті. Інституціональні та діяльнісні підстави соціальної пам'яті. Філософські підстави політики пам'яті. Політика пам'яті та історична політика. Війні пам'яті на пострадянському просторі. Просторово-мережевий дискурс соціальної пам'яті. Методологія вивчення «місць пам'яті». Перспективи топологічного дослідження в руслі «місць пам'яті». Принципи топологічного аналізу соціальної пам'яті. Топологія пам'яті: від гносеологічного принципу до онтологічної конструкції. Поняття історичної травми. Історія як мистецтво пам'яті. Маніпуляції і переписування історії.

Тема 7. Глобалізація та проблема солідарності в сучасному світі.

Глобалізація як реальність соціального буття людства XXI століття. Єдність та множинність соціуму в сучасному світі. Політичні, економічні, культурні аспекти глобалізації. Сутність кризи сучасної цивілізації. Тенденції вестернізації та ізоляціонізму. Сталий розвиток як соціальна проблема. Основні перспективи розвитку та взаємодії наявних на сьогодні глобальних тенденцій. Поняття глобалізації. Наукові підходи до вивчення глобалізації. Прояви глобалізації в різних сферах суспільного життя. Сутність цивілізаційної парадигми та її основні положення. Співвідношення «цивілізація», «суспільство» та «культура». Принципи формування глобальної цивілізації:

цілісності світу, системного характеру економічних та соціокультурних відносин країн, зумовленості локальних та глобальних процесів суспільного розвитку. Вплив глобалізації на культуру сучасного світу (глобальна, масова маргінальна, космополітична, транснаціональна, принципи формування глобальної культурної цілісності: єдності й різноманіття культури; «культурної демократії»; міжнародної культурної співпраці та ін.). Країни «золотого мільярду» та процеси глобалізації. Позитивні аспекти глобалізації. Негативні аспекти глобалізації. Поняття «включення»/«виключення», прояви девіантності в контексті глобалізації. Геополітичний та гео економічний вимір процесів глобалізації: проблеми взаємовідносин «Північ-Південь» та «Захід-Схід». Поняття глобальних проблем. Причини виникнення глобальних проблем. Основні категорії глобальних проблем. Соціально-економічні та екологічні проблеми. Глобальні проблеми безпеки. Етичні аспекти глобалізації. Глобальна нерівність, що виникає в ході процесу глобалізації породжує транснаціональні форми нерівності. Природа, сутність та основні ознаки солідарності. Соціобіологічні, еволюційно-психологічні, соціологічні, культурологічні, психологічні підходи до визначення і опису солідарності. Солідарність в різних типах суспільств. Діагностика солідарності. Механічний і органічний типи солідарності. Формальні ознаки колективної свідомості. Зміст колективної свідомості в механічній та органічній солідарності. Розуміння солідарності в концепції структурного функціоналізму Т. Парсонса. Символічний інтеракціонізм як провідна альтернатива структурному функціоналізму. Соціальні очікування (експекції). Г. Блумер, «Методологічна позиція символічного інтеракціонізму». Розуміння солідарності у Н. Лумана. Розрізнення інтеракційних і соціальних систем. Різний рівень комунікації в системах. Складні суспільні системи. Солідарність і теорії раціонального вибору. Концепція солідарності і глобального альтруїзму П. Сорокіна. Антагоністичне та агоністичне як форми існування політичного. Політична ворожнеча та політична дружба. Агоністичні відносини як підвалини політичної дружби. Толерантність, терпимість, байдужість в соціальному, культурному, політичному житті.

Тема 8. Постсучасні концепції суспільства: суспільство ризику, суспільство знань, суспільство споживання, мережеве суспільство.

Суспільство ризику: концепції У. Бека, Е. Гідденса, Н. Лумана. Типологія соціальних ризиків, системні ризики. Сприйняття ризиків в масовій свідомості. Технологічні ризики. Сучасне українське суспільство як суспільство ризику. Суспільство знань: онтологічні та ціннісні підстави суспільства знань. Від соціальної організації науки до наукової організації суспільства. Знання як ресурс. Інтелектуальні еліти і влада. Реальне і утопічне в моделях суспільства. Ризики суспільства знань. «Суспільство споживання» Ж. Бодрійяра. Радикальна концепція постмодерну Ж. Бодрійяра. Поява homo consumans (людини-

споживача) у сучасному суспільстві. Етика споживання постмодерного суспільства versus етики праці індустріального модерного суспільства. Знаково-символьний характер сучасного споживання. Компенсаторний характер поведінки споживача: підвищення соціального статусу завдяки споживанню знаків, що належать представникам елітних соціальних страт. Символічний обмін. Кредит як новий засіб соціалізації людини, як засіб дресирування людини у практиках споживання. Концепт симулякрів. Ознаки постмодерного суспільства за З. Бауманом. Плинна сучасність як характеристика сучасного суспільства. Концепт «мережеве суспільство» М. Кастельса. Специфічна форма соціальної структури інформаційного суспільства. Нетократія як правлячий клас мережевого суспільства (О. Бард і Я. Зодерквіст). Мережева організація в економіці, політиці, культурі. Індивідуалізація праці особистості та децентралізація робочих місць. Соціальні виклики і загрози мережевого суспільства-різка диференціація між самопрограмованою і родовою працею. Індивідуалізація праці VS колективна згуртованість. Роль і значення профспілок в мережевому суспільстві. Мережеве буття глобального інформаційного суспільства. Основна суперечність мережевого суспільства – суперечність між глобалізацією світу й ідентичністю-самобутністю конкретного співтовариства.

4. Структура навчальної дисципліни «Актуальні проблеми сучасної соціальної філософії».

Назви змістових частин і тем	Кількість годин			
	усього	у тому числі		
		Л	Сем.	С.р.
Тема 1. Проблемне поле сучасної соціальної філософії. Науково-дослідні програми сучасної соціальної філософії.	20	2	4	14
Тема 2. Соціальна онтологія: суспільство як цілісна система. Соціальна структура суспільства: соціальні інститути, соціальні групи та спільноти.	20	2	4	14
Тема 3. Соціальна епістемологія: соціальна раціональність постнекласичного типу.	20	2	4	14
Тема 4. Людина як проблема соціальної філософії	12	2	4	6
Тема 5. Соціальні цінності в сучасному світі	12	2	4	6
Тема 6. Соціальна пам'ять суспільства	12	2	4	6
Тема 7. Глобалізація і проблема солідарності в сучасному світі.	12	2	4	6
Тема 8. Сучасні концепції суспільства: суспільство ризику, суспільство знань, суспільство споживання, мережеве	12	1	2	9

суспільство.				
	Усього годин	120	15	30
			30	105

5. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Проблемне поле сучасної соціальної філософії. Науково-дослідні програми сучасної соціальної філософії.	2
2.	Соціальна онтологія: суспільство як цілісна система. Соціальна структура суспільства: соціальні інститути, соціальні групи та спільноти	2
3.	Соціальна епістемологія: соціальна раціональність постнекласичного типу	2
4.	Людина як проблема соціальної філософії.	2
5.	Соціальні цінності в сучасному світі.	2
6.	Соціальна пам'ять суспільства	2
7.	Глобалізація і проблема солідарності в сучасному світі.	2
8.	Постсучасні концепції суспільства: суспільство ризику, суспільство знань, суспільство споживання, мережеве суспільство	1

6. Самостійна робота.

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Проблемне поле сучасної соціальної філософії. Науково-дослідні програми сучасної соціальної філософії.	14
2.	Соціальна онтологія: суспільство як цілісна система. Соціальна структура суспільства: соціальні інститути, соціальні групи та спільноти	14
3.	Соціальна епістемологія: соціальна раціональність постнекласичного типу	14
4.	Людина як проблема соціальної філософії.	6
5.	Соціальні цінності в сучасному світі.	6
6.	Соціальна пам'ять суспільства	6
7.	Глобалізація і проблема солідарності в сучасному світі.	6
8.	Постсучасні концепції суспільства: суспільство ризику, суспільство знань, суспільство споживання, мережеве суспільство	9

Основним видом самостійної роботи є підготовка до семінарського заняття, для чого здобувач освіти повинен опрацювати рекомендовану літературу та підготувати виступи для обговорення питань семінарського заняття.

Завдання для самостійної роботи – творче есеї на одну із запропонованих проблем до кожної з означених тем.

7. Тематика завдань для самостійної роботи.

Тема 1. Проблемне поле сучасної соціальної філософії. Науково-дослідні програми сучасної соціальної філософії.

1. Головний сенс і призначення соціальної філософії.
2. Співвідношення соціальної філософії та наукового знання.
3. Унікальність соціальної філософії як специфічного духовного утворення.
4. Трансформація основної проблематики соціальної філософії в процесі розвитку духовної культури суспільства.
5. Соціальний аспект філософського осмислення світу людини.
6. Соціальні факти: можливість об'єктивного пізнання.
7. Постпозитивістський погляд на соціальну реальність.
8. Логіка соціальних наук К. Поппера.
9. Проблема існування законів суспільства.
10. Соціальний вимір постфрейдистського психоаналізу.
11. Е.Фромм: теоретична позиція між З.Фрейдом і К.Марксом.
12. Історична індивідуація і «втеча від свободи».
13. Негативна діалектика Франкфуртської школи і соціальний модернізм.
14. Комунікативна раціональність Ю. Габермаса.
15. Структурна антропологія К. Леві-Строса.
16. Р. Барт і соціальний аналіз літературних текстів.
17. Дискурс влади М. Фуко.
18. Ж.-Ф. Ліотар і критика порядку модерністської соціальної легітимації.
19. Соціальна номадологія Ж. Делеза.
20. Деконструкція соціального у Ж. Дерріда.

Тема 3. Соціальна онтологія: суспільство як цілісна система. Соціальна структура суспільства: соціальні інститути, соціальні групи та спільноти.

1. Поняття соціальної реальності.
2. Соціальна реальність vs соціальна дійсність.
3. Соціальний час.
4. Соціальний простір.
5. Сферний підхід до аналізу суспільства.
6. Символічний та уявний характер сучасної соціальної реальності.
7. Системний підхід до аналізу суспільства.
8. Синергетичний підхід до аналізу суспільства.
9. Соціальна реальність як конструйована реальність.
10. Дискурс як спосіб конструювання соціальної реальності.
11. Методологічне значення поняття «соціальний інститут» для соціальної філософії.
12. Проблеми процесу інституціоналізації в суспільстві.

13. Рольовий і статусний портрет особистості.
14. Характеристика поняття «соціальна група».
15. Соціальна стратифікація українського суспільства.
16. Процеси соціальної структуризації в сучасній Україні.
17. Ментальні характеристики українського етносу.
18. Натовпізація сучасного українського суспільства: міф чи реальність?
19. Соціальна структура західного та українського суспільства: порівняльна характеристика.
20. Прекаріат як клас інформаційного суспільства.

Тема 3. Соціальна епістемологія: соціальна раціональність постнекласичного типу.

1. Розуміння раціональності в історії філософії.
2. Поняття соціальної раціональності.
3. Дискурсивна природа соціальної раціональності постсучасного суспільства.
4. Розуміння соціальної дії в комунікативній філософії.
5. Ідеологічний наратив сучасної України.
6. Формування ціннісної матриці в постпандемічному світі.
7. Межі і можливості синергетики як методу при аналізі суспільства.
8. Соціальний конструктивізм та його роль в формуванні сучасного суспільства.
9. Маніпуляція індивідуальною та суспільною свідомістю.
10. «Життєвий світ» людини. Повсякденність.

Тема 4. Людина як проблема соціальної філософії.

1. Філософська рефлексія людини в історії філософії.
2. Співвідношення біологічного та соціального в людині.
3. Тілесність як проблема сучасної філософії.
4. Габітус та його значення для розуміння людини.
5. Габітуальні практики та стиль життя людини.
6. Роль соціалізації в формуванні габітусу.
7. Депривація і госпіталізм як форми спотвореної соціалізації.
8. Проблема адаптації людини в постсучасному світі.
9. Вплив соціальних умов на формування сенсу життя людини.
10. Деконструкція інтимності в постсучасному суспільстві.

Тема 5. Соціальні цінності в сучасному світі.

1. Соціальна природа цінностей.
2. Ієрархія суспільних цінностей.
3. Матеріальні цінності та їх смислове навантаження.
4. Нематеріальні та постматеріальні цінності та їх смислове навантаження.

5. Довіра як соціальна цінність.
6. Аномія суспільства як тло для поліваріантності цінностей.
7. Ціннісна сітка сучасного українського суспільства.
8. Трансформація цінностей в період пандемії.
9. Постпандемічний період та зміни в ціннісних орієнтирах суспільства.
10. Повсякденність як цінність.

Тема 6. Соціальна пам'ять суспільства.

1. Розуміння поняття соціальна пам'ять.
2. Співвідношення понять історична, культурна, соціальна пам'ять: тотожність та відмінності.
3. Політика пам'яті та історична політика.
4. Дискурсивна природа комеморативних практик.
5. Війни пам'яті на пострадянському просторі.
6. Просторово-мережевий дискурс соціальної пам'яті.
7. Проблема вивчення «місць пам'яті».
8. Історична травма та її характеристики.
9. Способи подолання історичної травми.
10. Маніпулятивні практики в переписуванні історії.

Тема 7. Глобалізація і проблема солідарності в сучасному світі.

1. Глобалізація як реальність соціального буття людства XXI століття.
2. Наукові підходи до вивчення глобалізації.
3. Вплив глобалізації на культуру сучасного світу.
4. Позитивні та негативні аспекти глобалізації.
5. Поняття глобальних проблем суспільства та їх основні категорії.
6. Ціннісні виміри екологічних проблем сучасного суспільства.
7. Поняття солідарності в філософській спадщині.
8. Розуміння солідарності у творчості Н. Лумана.
9. Концепція глобального альтруїзму П. Сорокіна.
10. Політична боротьба та політична дружба в сучасному геополітичному просторі.

Тема 8. Постсучасні концепції суспільства: суспільство ризику, суспільство знань, суспільство споживання, мережеве суспільство.

1. Поняття постсучасності в соціальній філософії.
2. Концепція У. Бека про сучасне суспільство ризику.
3. Ризики генної інженерії.
4. Ціннісні та онтологічні підстави суспільства знань.
5. Суспільство знань та суспільство ризику: тотожність та відмінність.
6. Знання як цінність і як ресурс.
7. Проблеми і перспективи «суспільства споживання».

8. Симулятивний характер сучасної освіти.
9. Сутність та характеристики мережевого суспільства.
10. Нетократія як правлячий клас мережевого суспільства.
11. Протиріччя індивідуальної та колективної праці в мережевому суспільстві.

8. Методи навчання

Методами навчання є способи взаємопов'язаної діяльності викладача зі здобувачами вищої освіти, що спрямовані на засвоєння останніми знань та набуття вмінь і навичок, що передбачені програмою дисципліни.

Під час навчального процесу використовуються такі методи навчання:

Залежно від походження інформації: словесні (розповідь, лекція, пояснення, діалог, дискусія, робота з першоджерелами та навчальними матеріалами), наочні (ілюстрування, демонстрація), практичні методи (вправи, написання самостійної роботи, підготовка авторських тез та публічний виступ на науково-практичних семінарах).

За характером навчально-пізнавальної діяльності: пояснювально-ілюстративний, пошуковий (евристичний), дослідницький.

За ступенем керівництва навчальною роботою: самостійна робота під керівництвом, проте без контролю викладача під час написання реферату.

Вивчення програмного матеріалу та набуття професійних компетенцій здобувачами здійснюється у формі:

Лекції – стрункий, логічно завершений, проблемно-орієнтований виклад викладачем проблем соціальної філософії, під час якого здобувачі вищої освіти пасивно сприймають матеріал. Водночас лекція передбачає встановлення зворотного зв'язку, тим самим активізуючи навчально-пізнавальну діяльність здобувачів вищої освіти.

Семінарів – здобувачі вищої освіти завчасно готуються до попередньо визначеної програмою теми та безпосередньо на занятті обговорюють винесені на обговорення питання та/чи тексти, дискутують, висловлюють власну дослідницьку позицію.

Семінарів-дискусій – здобувачі вищої освіти завчасно готуються до заняття, на якому мають можливість вільно обмінюватися думками на певну тему, дискутувати, аргументовано відстоюючи власні погляди чи дослідницьку позицію. Формами семінарів-дискусій є рольові та ділові ігри, кейс-стаді, створення ситуації пізнавальної новизни, тренінги, діалог і полілог з аудиторією, мозковий штурм. Такі семінари формують вміння висловлювати власні думки, аргументовано відстоювати свої переконання, критично оцінювати власні погляди, толерантно та з повагою приймати іншу позицію.

Презентацій – виступ перед аудиторією з метою представлення результатів самостійної роботи здобувача вищої освіти з опрацювання обраної теми, питання, завдання тощо з метою здобуття навичок публічного представлення результатів власного дослідження.

Публічної презентації наукових результатів – здобувачі вищої освіти мають можливість готувати тези доповідей та публічно презентувати їх на наукових семінарах, організованих кафедрою філософії та міжнародної комунікації. Публічне представлення наукових результатів сприяє розвитку навиків наукового письма, вміння зацікавлювати результатами власних наукових досліджень та дискутувати з науково-професійною спільнотою.

9. Форми контролю

1. Поточний контроль для аспірантів денної форми навчання з дисципліни «Актуальні проблеми сучасної соціальної філософії»:

- 1) усне опитування;
- 2) виконання поточних контрольних робіт;
- 3) захист індивідуального завдання;
- 4) бліц-опитування.

2. Підсумковий семестровий контроль у формі письмового заліку – для аспірантів денної форми навчання (другий семестр).

Підсумковий бал (за 100-бальною шкалою) з освітнього компонента «Актуальні проблеми сучасної соціальної філософії» визначається як середньозважена величина, залежно від питомої ваги кожної теми.

Т 1	Т 2	Т 3	Т 4	Т 5	Т 6	Т 7	Т 8	Т 9	Т 10	Залік	Всього
7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	30	100

10. Контрольні питання

Перелік питань з дисципліни «Актуальні проблеми сучасної соціальної філософії»

1. Предмет соціальної філософії
2. Чим теоретична соціологія відрізняється від соціальної філософії.
3. Функції соціальної філософії.
4. Місце соціальної філософії в системі соціогуманітаних наук.
5. Сутність соціального.
6. Методи соціальної філософії.
7. Науково-дослідні програми сучасної соціальної філософії.
8. Постпозитивістська науково-дослідна програма сучасної соціальної філософії.

9. К. Поппер про соціальні науки.
10. Закони суспільства і соціальні науки: проблема взаємозв'язку.
11. Принцип верифікації та фаліблізму в соціальних науках.
12. Фрейдистська науково-дослідна програма сучасної соціальної філософії.
13. Соціальний вимір постфрейдистського психоаналізу.
14. А. Адлер про « комплекс неповноцінності» як зміст несвідомого.
15. Розуміння людини в концепції К. Хорні.
16. Концепція Е. Фромма як подолання дихотомії між З. Фрейдом та К. Марксом.
17. Науково-дослідна програма критичної теорії Франкфуртської школи.
18. Концепція негативної діалектики і соціальний модернізм.
19. Критична теорія і перегляд відносин до соціальної науки.
20. Т. Адорно і М. Хоркхаймер: соціальна критика і діалектика Просвітництва.
21. Розуміння соціальної теорії та комунікативної раціональності Ю. Габермасом.
22. Структуралістська науково-дослідна програма в соціальній філософії та її основні етапи.
23. Розуміння структурного методу в гуманітарних науках.
24. Структурна антропологія К. Леві-Строса.
25. Р. Барт і соціальний аналіз літературних текстів.
26. Проблема інтертекстуальності в творчості Ю. Крістевої.
27. Розуміння дискурсу в творчості М. Фуко.
28. Генеалогія становлення суспільних інститутів.
29. Постмодерністська науково-дослідна програма сучасної соціальної філософії.
30. Методологічні проблеми дослідження суспільства в постмодернізмі.
31. Логіка постмодерністської симуляції Ж. Бодрієра.
32. Ризоматична природа соціальної реальності за Ж. Дельозом.
33. Боротьба з метанаративами як програма постмодернізму.
34. Деконструкція соціального Ж. Дерріда.
35. Розуміння суспільства з позицій соціального детермінізму та функціоналізму.
36. Концепція суспільства в індивідуалізмі.
37. Поняття системи. Суспільство як соціальна система.
38. Сферний підхід до аналізу суспільства.
39. Характеристика суспільного життя та його основних підсистем.
40. Розуміння соціальної реальності в соціальній філософії.
40. Соціальний простір і час: основні закономірності розвитку.
41. Сутність та основні елементи соціальної структури.
42. Соціальні статуси та ролі як підґрунтя соціальної стратифікації. Теорії соціальної стратифікації.
43. Поняття соціального простору. Види соціальної мобільності.
44. Соціальна диференціація та соціальна нерівність.

45. Тенденції зміни соціальної структури сучасної України.
46. Визначення поняття «соціальний інститут». Ознаки та функції соціальних інститутів.
47. Сутність та етапи процесу інституціалізації.
48. Проблема класифікації соціальних інститутів в сучасній соціальній філософії.
49. Соціальні інститути крізь призму структурного функціоналізму Т.Парсонса.
50. Роль культурних норм у формуванні соціальних інститутів.
51. Соціальна епістемологія як складова сучасної соціальної філософії.
52. Поняття соціальної раціональності.
53. Дискурсивна природа соціальної раціональності сучасного суспільства.
54. Соціальна дія як спосіб функціонування соціальної раціональності.
55. «Відмова від метанаративів» - плюральний підхід до реальності.
56. Сучасний ідеологічний дискурс.
57. Ідеологічне поле сучасної України.
58. Соціосинергетика як перетин соціального і синергетичного дискурсу.
59. Умови застосування синергетичної методології до аналізу суспільства.
60. Людино-вимірний характер соціальної раціональності постнекласичного типу.
61. Соціальне управління як складова сучасної соціальної раціональності.
62. Раціональна та дискурсивна моделі управління.
63. Маніпуляція свідомістю.
64. Дискурс-позиція «комунікативна раціональність».
65. Суперечність «системи» і «життєвого світу».
66. Поняття цінності.
67. Соціальна природа цінностей.
68. Матеріальні, нематеріальні, постматеріальні цінності, їх характеристика.
69. Плюральність цінностей в сучасному суспільстві.
70. Соціальний контроль та його функції.
71. Ціннісна сітка сучасного українського суспільства.
72. Проблема суспільного ідеалу: історія та сучасність.
73. Філософські уявлення про людину.
74. Індивід, особистість, індивідуальність.
75. Біологічне та соціальне в людині.
76. Співвідношення тіла та тілесності.
77. Поняття габітусу.
78. Габітуальні практики сучасної людини.
79. Стиль життя.
80. Соціальні ролі особистості.
81. Сутність процесу соціалізації.
82. Проблеми адаптації людини в сучасному світі.
83. Сутність поняття соціальна пам'ять.

84. Комеморативні практики та їх види.
85. «Місця пам'яті» та їх вивчення.
86. Сучасні війни пам'яті.
87. Історична травма та її характеристики.
88. Глобалізація як реальність соціального буття.
89. Наукові підходи до вивчення глобалізації.
90. Поняття глобальних проблем людства.
91. Поняття солідарності як поняття соціальних наук.
92. Концепція глобального альтруїзму П. Сорокіна.
93. Розуміння поняття «постсучасність» в соціальній філософії.
94. Концепція «суспільства ризику» У. Бека.
95. Концепція «суспільства споживання» Ж. Бодріяра.
96. Концепція «суспільства знань».
97. Сутність і характеристики «мережевого суспільства».
98. Симулятивний характер споживання в сучасному суспільстві.
99. Символічний та уявний характер сучасної соціальної реальності.
100. Ризики та виклики постсучасності.

11. Критерії оцінювання знань з курсу «Актуальні проблеми сучасної соціальної філософії»

Відмінно 90–100 балів

- повне виконання всіх обов'язкових та вибіркового завдань;
- ґрунтовні знання з соціальної філософії, зокрема, основні етапи розвитку світової та вітчизняної соціально-філософської думки, конкретних соціологічних теорій;
 - розуміння і вміння аналізувати основні тенденції розвитку суспільства, соціальних процесів, соціальної взаємодії, соціальних спільнот;
 - знання наріжних проблем соціально-філософських теорій та характер висвітлення їх у науковій літературі;
 - розуміння і вміння аналізувати основні тенденції соціальних процесів, змін соціальних систем, мобільності, конфліктів, політичних та економічних структур;
 - знання закономірностей розвитку теорій особистості, соціальної динаміки, економіки, праці та управління, етапів їхнього формування, змін систем цінностей;
 - правильне обґрунтування наукових положень конкретними фактами, статистичними матеріалами тощо;
 - володіння категоріальним апаратом соціальної філософії на сучасному рівні;

- послідовний виклад матеріалу з висновками в кінці відповіді;
- вільне володіння нормами сучасної української літературної мови.

Допускається 1–3 неточності у викладі матеріалу, які не впливають на правильні висновки чи рішення, отриманий високий результат.

Добре 75–89 балів

- повне виконання всіх обов'язкових завдань;
- правильне з'ясування основного змісту матеріалу відповідно до визначеного завдання;
- уміння виділяти головні етапи та чинники соціального розвитку загалом та українського суспільства зокрема, аналізувати суспільні явища та процеси;
- ґрунтовні знання з історії соціальної філософії;
- знання наріжних проблем соціального буття, характеристик соціальних процесів і висвітлення їх у науковій літературі;
- володіння категоріальним апаратом та методикою соціальної філософії на сучасному рівні;
- послідовний виклад матеріалу;
- вільне володіння нормами сучасної української мови.

Допускається 1–2 неточності у використанні понятійного матеріалу, незначні погрішності в узагальненнях та висновках, які не впливають на загальний добрий рівень виконаного завдання.

Задовільно 60–74 балів

- виконання 50–70 % обов'язкових завдань;
- зміст матеріалу викладено частково, з недотриманням в окремих випадках послідовності;
- аспірант поверхово застосовує теоретичні знання для вирішення практичної проблеми;
- часткові знання фактичного матеріалу та методів соціальної філософії;
- помилки при поясненні понять;
- розкриття суті питання взагалі, не зважаючи на зазначені вище упущення;
- недостатнє володіння нормами сучасної української мови.

Незадовільно 0–59 балів

- виконання менше 30 % обов'язкових завдань;
- невідання розкрити основний зміст завдання;
- нездатність формулювати висновки;
- відсутність елементарних знань основних тенденцій розвитку соціальних

процесів і явищ історії соціальної філософії;

- неволодіння категоріальним апаратом;
- слабе володіння нормами сучасної української літературної мови.

Оцінювання знань здобувачів вищої освіти відбувається за 100-бальною шкалою і переводиться в національні оцінки згідно з табл. 1 «Положення про екзамени та заліки у здобувачів вищої освіти ступеня доктор філософії в Національному університеті біоресурсів і природокористування України», затвердженого Вченою радою НУБіП України від 24.05.2017 р., протокол №11.

Таблиця 1.

Співвідношення між рейтингом здобувача вищої освіти і національними оцінками

Оцінка національна	Рейтинг здобувача вищої освіти, бали
Відмінно	90 -100
Добре	74-89
Задовільно	60-73
Незадовільно	0-59

Для визначення рейтингу здобувача вищої освіти із засвоєння дисципліни $R_{\text{дис}}$ (до 100 балів) одержаний рейтинг з атестації (до 30 балів) додається до рейтингу з навчальної роботи $R_{\text{НР}}$ (до 70 балів):

$$R_{\text{дис}} = R_{\text{НР}} + R_{\text{ат}}$$

12. Рекомендована література

Базова:

1. Етнічність. Культура. Історія: соц-філ. нариси /В.Б. Фадєєв та ін.; НАН України, Ін-т філософії ім. Г.С. Сковороди.-Ніжин: М.М.Лисенко.,2019-271с.
2. Костенко О.М. У світлі соціального натуралізму(вибране)/ Олександр Миколайович Костенко; Київ: Поливода А.В., 2020 – С. 811.
3. Костенко О.М. Соціальний натуралізм. Про соціальну природу та її закони/Олександр Миколайович Костенко. Івано-Франківськ: Петраш К.Т. 2019, 354 с.
4. Мацьків І.В. Скарбниця мудрості: людина, світ, суспільство/І.В.Мацьків; за заг.ред. І.І.Онищука. – Київ: ОВК, 2020 – С.265.
5. Карамішева Н.В. Феномени Універсуму /Неллі Карамішева.-Львів: Простір -М, 2018-253 с.
6. Муратова Ірина Анатоліївна Технологія: універсалізація та уніфікація

- соціального буття: (для філософів і науковців, викладачів, студентів і аспірантів)/І. Муратова К. Міленіум, 2019- С.351.
7. П'янзін С. Д. Основи соціальної філософії: навчальний посібник. Черкаси: видавець Чабаненко Ю. А., 2014. – 152 с.
 8. Соціальна філософія. Розділ 13. В кн.: Філософія: Навч. посібник / Ю.М. Вільчинський, Л.В. Северин-Мрачковська, О.Б. Гаєвська та ін. – Київ: КНЕУ, 2019. – С. 224-241.
 9. Соціальна філософія. Хрестоматія: навч. посіб. Упорядники: М.Ю. Голянич, Ю.М. Москаленко. – Івано-Франківськ. Лілея-НВ, 2019. – 352 с.
 10. Таран В.О., Зотов В.М., Резанова Н. О. Соціальна філософія: Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 272 с.
 11. Social Philosophy. By Hans Fink. 2016 by Routledge. 130 p. <https://www.routledge.com/Social-Philosophy/Fink/p/book/9781138996243>

Допоміжна:

12. Губерський Л., Андрущенко В., Михальченко М. Соціальна філософія: Історія, теорія, методологія. – К.: Юрінком Інтер, 2016. – С. 552.
13. Андрущенко В. Історія соціальної філософії. Західноєвропейський контекст. – К.: Тандем, 2000. – 416 с.
14. Андрущенко В. П. Організоване суспільство. Проблема організації та суспільної самоорганізації в період радикальних трансформацій в Україні на рубежі століть : досвід соціально-філософського аналізу. – К.: ТОВ “Атлант ЮемСі”, 2005. – 498 с.
15. Бард А. Нетократія: Новая правящая элита и жизнь после капитализма / А. Бард, Я. Зодерквист. – К, 2004. – 252 с.
16. Бистрицький Є.К. Метафізика суспільного, що сумірна людині. Концепція мультикультуралізму / Є.К. Бистрицький. – Київ, 2005.
17. Бодріяр Ж. Символічний обмін і смерть / Ж. Бодріяр. – Львів : Кальварія, 2004. – 376 с.
18. Бодріяр Ж. Симулякри і симуляція / Ж. Бодріяр; [пер. з фр. Вол. Ховхун]. – К. : Видавництво Соломії Павличко “Основи”, 2004. – С. 34–35.
19. Воронкова В.Г. Філософія розвитку сучасного суспільства: теоретико-методологічний контекст /В.Г.Воронкова; М-во освіти і науки України Запоріжжя: ЗДІА, 2012– 262 с.
20. Вельш В. Наш постмодерний модерн / В. Вельш; [пер з нім. А. Л. Богачова, М. Д. Култаєвої, Л. А. Ситніченко]. – К. : Альтер-пресс, 2004. – 328 с.
21. Габермас Ю. Філософія як берегиня та інтерпретатор / Юрген Габермас // Після філософії: кінець чи трансформація? – К. : Четверта хвиля, 2000.
22. Габермас Ю. Філософський дискурс модерну / Ю. Габермас: пер. з нім. та

- комент. В.М. Купліна. – К., 2001.
23. Гомілко О. Метафізика тілесності: концепт тіла у філософському дискурсі / О. Гомілко. – К. : Наук. думка, 2001. – 340 с.
 24. Дерріда Ж. Структура, знак і гра в дискурсі гуманітарних наук / Ж. Дерріда // Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. – Львів, 1996. – 469с.
 25. Додонова В.І. Постнекласичний дискурс соціальної раціональності: Монографія / В.І. Додонова. – Донецьк: ДонНУ, 2011. – 340 с.
 26. Дольська Ольга Олексіївна Філософія сучасного суспільства: навч.-мет. посібник / О.О. Дольська Х. Підручник: НТУ «ХП», 2012 –179 с.
 27. Єрмоленко А.М. Комунікативна практична філософія. Підручник / А.М. Єрмоленко. – К., 1999.
 28. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура / М. Кастельс; [пер. с англ. под научн. ред. О. И. Шкаратана]. – М. : ГУ-ВШЭ, 2000. – 608 с.
 29. Краснодембський З. На постмодерністських роздоріжжях культури / З. Краснодембський. – К., 2000.
 30. Кузь Олег Миколайович репрезентації суб'єктності в постсучасності / Кузь О.М. Х.: ІНЖЕК, 2010 – 310 с.
 31. Культура. Ідеологія. Особистість: методологічно-світоглядний аналіз / за ред. Л.В. Губерського, В.П. Андрущенко, М.І. Михальченка. – К., 2005.
 32. Лук'янець В. С., Кравченко О. М., Озадовська Л. В. та ін. Науковий світогляд на зламі століть: Монографія. – К. : Вид. ПАРАПАН, 2006. – 288 с.
 33. Ролз Дж. Теорія справедливості: Пер. з англ. – К.: Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2001. – 822 с.
 34. Розумний Максим Доктрина дії: соціально-філософський аспект/ М.Розумний Х: Майдан 2009- 133с.
 35. Сірій Є.В. Соціологія: загальна теорія та методологія, історія розвитку, спеціальні і галузеві теорії. – Нав. пос. – Вид 3-тє, випр. і доп. – К.: Атіка, 2009. – 492 с.
 36. Соціальні практики в глобальному вимірі / Б. В. Попов, О. В. Нельга, В. Б. Фадєєв, В. В. Багінський, Г. Ю. Носова. – К.: Інститут філософії ім. Г.С.Сковороди НАНУ, 2009. – 292 с.
 37. Соціальне пізнання / В.М. Бабаєв, О.С. Пономарьов, С.М. Пазинич, С.О. Заветний; за заг. ред. О.С. Пономарьова. Харків: ХНУМТ, 2014-320с.
 38. Чернієнко Володимир Олександрович Природа засад ідентичності соціального суб'єкта/ В.О. Чернієнко Х.: ХАІ – 297 с.
 39. Табачковський В. Г., Шалашенко Г. І., Дондюк А. М., Хамітов Н. В., Коваadlo Г. П., Андрос Є. І. Колізії антропологічного розмислу. – К. : Видавець ПАРАПАН, 2002. – 156 с.
 40. Туренко, О.С. Соціально-політичні парадокси Хосе Ортеги-і-Гасета:

- монографія. – Київ: Вид-во Р. Халікова, 2021. – 211 с.
41. Фукуяма Ф. Конец истории и последний человек / Ф. Фукуяма; пер. с англ. М. Б. Левина. – К., 2005. – 588 с.
42. Фукуяма Ф. Наше постчеловеческое будущее: Последствия биотехнологической революции. пер. с англ. М. Б. Левин. – К., 2004. – 349 с.
65. Yermolenko, Anatolii. German Political Philosophy: Moral And Ethical Aspect , Filosofska Dumka. 2020. No. 3. P.6-16.

Інтернет-ресурси

- Бібліотека e-reading. URL: <http://www.e-reading.by/bookbytypes.php?type=17>
- Бібліотека royallib. URL: <https://royallib.com/>
- Бібліотека Гумер.
https://www.gumer.info/bogoslov_Buks/Philos/index_philos.php
- Державна наукова установа «Книжкова палата України ім. Івана Федорова»
<http://www.ukrbook.net>
- Електронна бібліотека НУБіП України eNULESIR:
<https://nubip.edu.ua/node/17325>
- Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського
<http://www.nbu.gov.ua>
- Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого
<http://www.nplu.org/>
- Харківська державна наукова бібліотека імені В. Г. Короленка
<http://korolenko.kharkov.com>